

Wilhelm Busch, van karikatuur tot stripverhaal

Tentoonstelling in het Provinciaal Félicien Ropsmuseum

Van 30 mei tot 30 augustus 2009

In samenwerking met het Wilhelm Buschmuseum van Hannover (Duitsland).

Deze zomer loopt er in het Ropsmuseum een ludieke tentoonstelling voor het hele gezin met grappige en verfrissende werken van schilder en karikaturist Wilhelm Busch (1832-1908).

Wilhelm Busch, tijdgenoot van Félicien Rops, was net als Rops een passionneel beoefenaar van de schilder- en karikatuurkunst, en stond ook bekend voor zijn vlijmscherpe kritiek van de burgerij van zijn tijd.

Verschillende aspecten komen in de tentoonstelling aan bod: het leven van de kunstenaar, zijn karikaturen, de invloed van de fotografie op zijn werk, en zijn schilderijen, die enkel bekend waren bij een klein groepje vrienden en die na zijn dood herontdekt werden.

Maar Busch is ook de uitvinder van de avonturen van *Max & Moritz*, de eerste helden van het moderne stripverhaal... Net als bij *Pim Pam Poum* of *Quick & Flupke* van Hergé draaien hun verhalen steevast rond burleske, soms sadistische gebeurtenissen, altijd doorspekt met de nodige dosis humor. Deze kleine deugnieten maken in Duitsland nog altijd de lachspieren los!

Bij de tentoonstelling hoort ook een catalogus die wordt uitgegeven door Stichting Kunstboek.

De catalogus is een standaardwerk over de kunst van Wilhelm Busch, waarover nog maar weinig Franstalige publicaties bestaan. Het boek bevat teksten van Dr. Hans Joachim Neyer, conservator van het Wilhelm Buschmuseum in Hannover, Nelly Feuerhahn, onderzoekster bij het CNRS en hoofdredactrice van het tijdschrift *Humoresques*, en Michel Defourny, docent jeugdliteratuur aan de Universiteit van Luik.

Formaat 23 x 23 cm, 96 p. 80 illustraties, verkoopprijs: 19,90 €.

Deze zomer staat het gezin centraal in het programma van het Ropsmuseum. Aan het onthaal van het museum kan u aan een zacht prijsje een boekje boordevol gezinsactiviteiten kopen. Hiermee kunnen kinderen van 7 tot 12 jaar dankzij vragen en spelletjes deze tentoonstelling spelenderwijs zelf leren ontdekken.

Deze tentoonstelling wordt georganiseerd met de steun van de Duitse Ambassade, het Goethe Instituut in Brussel en de bedrijven Pelikan en Bahlsen.

PRAKTISCHE INFO:

Van 30 mei tot 30 augustus 2009

Provinciaal Félicien Ropsmuseum
Rue Fumal 12
5000 Namen
T.081/ 77 67 55 // F. 081/ 77 69 25
www.museerops.be // info@museerops.be
Open van dinsdag tot zondag, van 10u tot 18u
Alle dagen open in juli en augustus

Inkom: 3 €
Korting: 1,50 €
Schoolgroepen: 1 €
Gratis voor kinderen onder de 12 jaar
Franstalige of Nederlandstalige audiogids: 2 €
Activiteitenboekje voor de kinderen: 1€
Reservaties voor rondleidingen: 081/77.67.55

In dialoog met de hedendaagse kunst

Anne Mortiaux, beeldend kunstenaar die in haar werk flirt met de grens tussen spel en werkelijkheid, zal een persoonlijke bijdrage leveren aan de scenografie van de tentoonstelling.

Via een ludieke installatie die middenin de tentoonstelling wordt opgesteld, worden de werken van Wilhelm Busch een bron van rust, een uitnodiging om te spelen, een onderwerp van observatie.

Kortom, een geslaagde integratie van hedendaagse kunst in werken van de 19e eeuw, die zo eeuwig modern blijven.

Nevenactiviteiten

Zondag 14/06/2009

Van 10.00 u tot 18.00u: gratis toegang tot de tentoonstelling.

Gratis rondleiding om 14.30u.

Gelieve te reserveren op 081/77 67 55.

Zaterdag 20/06/2009 om 10.00u

Getekend, Félicien Rops

Rondleiding doorheen de tijdelijke tentoonstelling in gebarentaal, in samenwerking met de Service d'Interprétation des Sourds de Wallonie (*Tolkdienst voor Doven in Wallonië*).

Prijs: 5 € (toegang + rondleiding)

Reserveren verplicht: 081/77 67 55

Van maandag 6 tot vrijdag 10/07/2009

Stripverhaal en karikatuur

Stage voor 8 – 12 jaar

Een volle week gewijd aan de 9e kunst, beginnend met een bezoek aan het stripmuseum in Brussel.

Tijdens de stage wordt er een volledig stripverhaal gemaakt: scenario, tekst, knip- en plakwerk, tekeningen, inkleuren, en dat allemaal in een tiental pagina's.

Nadien komt de afwerking: kaft, inbinden, promotie bij de uitgeverijen via het aanbieden van een portfolio, een T-shirt, een 3-dimensioneel personage...

Prijs: 60 € (materiaal inbegrepen), te betalen op de eerste dag van de stage.

Van 9.00u tot 16.00u.

Inschrijven verplicht (max. 15 kinderen): 081/77.67.55

Zondag 19/07 en zondag 38/08/2009

Van 10.00u tot 18.00u, gratis toegang tot de tentoonstelling. Om 14.30u, gratis rondleiding.

Gelieve te reserveren op 081/77 67 55.

Zaterdag 25/07 en zaterdag 08/08/2009 om 15.00u.

Een namiddag voor het hele gezin in gezelschap van Max en Moritz, de twee duivelse grappenmakers!

Na een kort bezoek aan de tentoonstelling, verzorgt een vertelster originele animatie bij dit boek via de kamishibai techniek, een kleine vertelkast met plaatjes uit de Japanse traditionele cultuur.

Een vieruurtje sluit de namiddag af.

Voor alle leeftijden vanaf 6 jaar.

Prijs: 5 € / persoon. Duur: 2 uur

Reservering verplicht, max. 25 plaatsen: 081/77 67 55.

De musea verstrikt in de tekstballonnen

Deze tentoonstelling maakt deel uit van de actie "Les musées planchent sur les bulles" (*De musea zitten verstrikt in de tekstballonnen*), die loopt in de twintig musea die lid zijn van de vzw "Musées et Société en Wallonie / (*Musea en Maatschappij in Wallonië*) (MSW)", ter gelegenheid van het themajaar 2009: het stripverhaal.

Naast hun andere activiteiten, nemen deze musea het publiek ook mee op een verrassende reis waarbij de bezoekers hun eigen streek leren zien via de blik van jonge kunstenaars. In ieder deelnemend museum is er een portfolio te koop met prenten van studenten van het Sint-Lucasinstituut in Luik. De portfolio wordt gedrukt op 300 genummerde exemplaren en de kaft wordt geïllustreerd door René Hausman, een beroemde Belgische tekenaar.

De portfolio is een *collector's item* dat men bij een bezoek aan één van de musea, waaronder het Félicien Ropsmuseum, kan aanschaffen.

Bovendien zijn de originele prenten uit de portfolio te zien op een rondtrekkende tentoonstelling doorheen heel Wallonië.

Voor meer info: www.msw-be.be

Biografie van Wilhelm Busch

- 1832 Geboren op 15 april te Wiedensahl, in het koninkrijk van Hannover, als oudste van 7 kinderen van de handelaar Friedrich Wilhelm Busch.
- 1841 Wordt voor zijn opvoeding toevertrouwd aan zijn oom, Georg Kleine, pastoor in Ebergötzen bij Göttingen.
- 1847 Gaat studeren aan de Polytechnische School (vandaag, Polytechnische Universiteit) van Hannover, om machinebouwer te worden.
- 1851 Onderbreekt zijn studies om een schildersopleiding te volgen, eerst aan Academie voor Schone Kunsten van Düsseldorf, en later
- 1852 aan de Koninklijke Academie voor Schone Kunsten van Antwerpen.
- 1853 Keert na een typhusaanval terug naar zijn geboorteland. Verzamelt volkslegendes, verhalen, liederen
- 1854 Nieuwe poging om schilder te worden aan de Academie voor Schone Kunsten van München. Lid van het kunstenaarsgezelschap *Jong München*
- 1858 Eerste bijdragen aan de publicaties *Fliegende Blätter* (Losse bladen) en aan de *Münchener Bilderbogen* (Illustraties uit München), uitgegeven door Kaspar Braun (loopt tot in 1870).
- 1864 *Bilderpossen* (Beeldfratsen), uitgegeven door Heinrich Richter in Dresden
- 1865 *Max und Moritz*, uitgegeven door Braun & Schneider in München.
- 1867 *Hans Huckebein*, uitgegeven door Eduard Hallberger in Stuttgart.
- 1867 Begin van de vriendschapsrelatie met Johanna Kessler in Frankfurt
- 1869 *Schnurrdburr oder Die Bienen* (Snoerdibur of de beien), uitgeverij Braun & Schneider

- 1870 *Sint-Antonius van Padua (Der Heilige Antonius von Padua)*, uitgeverij Moritz Schauenburg, Lahr.
- 1871 Contract met uitgever Otto Bassermann, vriend uit de tijd van *Jong Munchen*. Vanaf die datum verschijnen de stripverhalen, gedichten en prozawerken die Busch tijdens zijn leven publiceert bij uitgeverij Bassermann
- 1872 *De vrome Helene (Die Fromme Helene)*, *Illustraties bij de Jobsiade (Bilder zur Jobsiade)*, *Pater Filucius*
- 1872 Busch vestigt zich definitief te Wiedensahl, na soms lange verblijven te München of Frankfurt. Vanaf 1868 raakt hij bevriend met de Frankfurtse Johanna Kessler. Hij bezoekt veel steden waaronder Frankfurt, München, Wenen, Berlijn, Dresden, België, Nederland, Firenze en Rome.
- 1873 Wordt lid van het Münchense kunstenaarsgezelschap *Allotria*, raakt bevriend met de schilders Franz von Lenbach en Friedrich August von Kaulbach, de beeldhouwer en decorateur Lorenz Gedon en, in 1880, met de dirigent van het Hof en uitvoerder van Wagner, Hermann Levi.
- 1873 *De verjaardag of de Partikularisten (Der Geburtstag oder Die Partikularisten)*
- 1874 *Tralala! (Dideldum!)*, *Kritiek van de harten (Kritik des Herzens)*
- 1875 *Avonturen van een vrijgezel (Abenteuer eines Junggesellen)*
- 1876 *Herr und Frau Knopp*.
- 1877 Breekt met Johanna Kessler
- 1877 *Julchen*
- 1878 *Het haarnetje (Die Haarbeutel)*
- 1879 Leeft samen met zijn zuster weduwe, Fanny Nöldeke, in het Huis van de pastoorsweduwen van Wiedensahl.
- 1879 *Fipps de aap (Fipps der Affe)*
- 1880 *Bliksemverhalen voor de allerkleinsten (Stippstörchen für Äuglein und Öhrchen)*

- 1881 *De vos. De draak. Le Renard. Twee grappige verhalen (Der Fuchs. Die Drachen. Zwei Lustige Sachen)*
- 1881 Busch trekt voor altijd weg uit München
- 1882 *Plisch en Plum (Plisch und Plum)*
- 1883 *Balduin Bählmamm, de gehandicapte soldaat (Balduin Bählmamm, der verhinderte Dichter)*
- 1884 *Klecksel de schilder (Maler Klecksel)*
- 1886 Eerste autobiografie : *Wat mij betreft (Was mich betrifft)*, nadien getiteld *Van mij, over mij (Von mir über mich)*. Na de laatste hand gelegd te hebben aan zijn stripverhalen, zet hij zich met hernieuwde energie aan zijn vrije schilders- en tekenaarsloopbaan.
- 1891 Weerzien met Johanna Kessler en haar dochters
- 1891 *De droom van Edward (Eduards Traum)*
- 1895 *De vlinder (Der Schmetterling)*
- 1898 Gaat met zijn zus bij zijn jongste neef wenen, Otto Nöldeke, pastoor in Mechtshausen in de Harz.
- 1904 *Ten langen leste (Zu guter Letzt)*
- 1908 Sterft op 9 januari, in Mechtshausen.
De eerste tentoonstelling van zijn werk als schilder dat tijdens zijn leven enkel gekend was bij familieleden en vrienden.

Posthume publicaties :

Nadien (Hernach), 1908

Schijn en werkelijkheid (Schein und Sein), 1909

Catalogus van de tentoonstelling, citaten van de drie auteurs

Het cinematografisch karakter van de karikaturen van Wilhelm Busch

In 1932 gaf Thomas Theodor Heine vanuit de invalshoek van de film en de fotografie enkele rake aanwijzingen over de voortrekkersrol die Busch gespeeld heeft in het ontstaan van de Amerikaanse strip: “In het cinematografische genre van de karikatuur, dat een evenement weergeeft in een doorlopende reeks tekeningen met aangepaste commentaren, heeft Busch een bijzonder merkwaardige voorloper gekend: Rudolf Toepffer uit Genève [...] Bij Busch trekken de beelden voorbij op een jazz-ritme, en het hoeft dan ook niemand te verbazen dat hij vooral in de Verenigde Staten veel navolging heeft gekend, ook al bereikten deze imitaties nooit dezelfde artistieke kwaliteiten. De *Comic strips* van Amerikaanse karikaturisten zoals Outcault, Dirks of Opper zijn ondenkbaar zonder de erfenis van W. Busch. In de Verenigde Staten ontstond er dankzij Wilhelm Busch een bijna aan de lopende band producerende lucratieve industrie. De deugnieten Max & Moritz, rechtstreeks overgenomen van Busch, hebben jarenlang de Amerikaanse krantenlezers vermaakt op zondag, onder de titel “De kleine deugnieten” (*Katzenjammer Kids*).”

Busch is opgegroeid met de opkomst van de fotografie en heeft die als model gebruikt voor zijn eigen tekeningen en olieverfschilderijen. Daarenboven hoopte hij dat zijn beeldverhalen via de fotografie op grote schaal verspreid zouden kunnen worden. Busch aanvaardde de fotografie als noodzakelijk reclamekanaal en had een raak inzicht in esthetische belang van de fotografie. Het belang van de rol van Busch voor de fotografie ontkennen, is zoiets als deze auteur verplichten tot het gebruik van een schrijfmachine in plaats van hem een laptop toe te kennen. Vanuit de invalshoek van de fotografie wordt de moderniteit van zijn beeldverhalen snel duidelijk. Uit de fotografie is later de film gegroeid, die de reactie van de vrije futuristische kunst heeft doen ontstaan, die dan weer nadien nog tot uiting kwam in de uitvinding van de *comics* (het stripverhaal). *Max & Moritz* stonden dus mee aan de wieg van de *Katzenjammer Kids*.

Hans Joachim Neyer, Wilhelm Busch, van de karikatuur tot het stripverhaal

Het werk van Wilhelm Busch ontdekken als kind was voor sommige kunstenaars een heel bijzondere belevenis. Ook zo voor Tomi Ungerer, die zich altijd als een erfgenaam van de Duitse tekenaar heeft beschouwd: “... van de guitige Lili, de Vernikkelde Voeten, en Max en Moritz heb ik geleerd dat slechte grappen veel grappiger waren dan goede... De volkse dimensie, wars van iedere uitdrukkelijke satirisch-politieke bedoeling van de Duitse humorist staat erg ver van de satirische of humoristische kwaliteiten die Frankrijk hoog in het vaandel draagt, waar de satirische betekenissen en de talloze politieke

parodieën in Max en Moritz onopgemerkt gebleven zijn. In het land van Molière en van Voltaire is er weinig ruimte voor de dubbelzinnigheid van humor die niet maatschappelijke corrigerend wil werken. De ironie van een les die gebaseerd is op een tegenstelling ontglipt aan de Cartesiaanse logica. In België, waar Tyl in de versie van Charles De Coster met zijn listen de kracht van de zwaksten belichaamt, zijn de deugnietstreken nooit zinloos agressief. België is een uitstekende voedingsbodem voor deze vorm van guitigheid, getuige het surrealisme van Magritte of, dichter bij ons, het succes van de tekeningen van Philippe Geluck.

Guitenstreken zijn lachwekkend omdat het belachelijke dwaasheden zijn die enkel dankzij verbeelding mogelijk zijn, en het is best mogelijk dat het jeugdige karakter van de lach voortvloeit uit deze kinderlijke onschuld. In 1983 schrijft Nathalie Sarraute in *Enfance (Kindertijd)*, een autobiografisch werk waarin ze jeugdherinneringen ophaalt: “In de tekeningen van mijn lievelingsboek, *Max en Moritz*, met de zo grappige versjes die ik van buiten ken, die ik graag opzeg, heb ik nergens schrik van, zelfs wanneer ik zie hoe de twee stoute boefjes vastgebonden op een bord klaar staan om in de oven gebraden te worden als twee kleine varkentjes [...] Het is zeker zo dat dit beeld verbonden gebleven is met dat boek, en dat ik bij dit beeld altijd een angstig voor gevoel heb gehad, een angst die geen blijvende angst was maar een grappige angst om mee te lachen.”

Nelly Feuerbahn, De opstandige guitigheid van Wilhelm Busch in België en Frankrijk

In de eerste helft van de 19^e eeuw wordt er een nieuw personage geboren in de jeugdliteratuur: het *enfant terrible*. Jean-Paul Choppart, die tot in het begin van de 20^e eeuw erg beroemde was, is vandaag eerder vergeten, behalve dan bij een handvol specialisten. Zijn avonturen verschenen vanaf 1832 als vervolgverhaal in de *Journal des enfants*. Het was de tijd waarin de gespecialiseerde pers voor kinderen ontstond, en nadien aan belang zou winnen.

De periode waarin de avonturen van Jean-Paul Choppart verschijnen is een gouden tijd voor de karikatuur. Met hun bijdragen in de satirische pers, publicaties van lithografieën, of illustraties in boeken, vallen de karikaturisten erg in de smaak bij het publiek. Dit klimaat draagt bij tot het succes van Jean-Paul Choppart waarvan Louis Desnoyers een heel levendige visuele beschrijving geeft:

“Jean-Paul was een luiaard, een levensgenieter, erg brutaal, een plaaggeest, chagrijnig, angstig, geniepig. Het is onbegonnen werk om de volledige lijst op te sommen van alle kleine gebreken van Jean-Paul, één van de slechtste best verpakte gevallen waaraan de geschiedenis van de beroemde kinderen ons kan doen herinneren.”

Michel Defourny, “Drie visies op de “enfants terribles”.